Yusuf Akçura

Sürgünden İstanbul'a
Dârülhilâfet Mektupları

Hazırlayan
İsmal Türkoğlu

ÖTÜKEN

YUSUF AKÇURA; 2 Aralık 1876'da Moskova'nın doğusundaki Ulyanovsk'ta (eski adıyla Simbir) dünyaya geldi. Kazan'a göç etmiş Kırım Türkleri'nden aristokrat bir ailenin mensubu idi. Babası çuha fabrikası sahibi fabrikatör Hasan Bey, annesi Yunusoğulları'ndan Bibi Kamer Banu Hanım idi. 2 yaşında iken babasını kaybetti ve annesi ile birlikte yedi yaşına gelmeden İstanbul'a göç ettiler. Annesi, İstanbul'da Dağıstanlı Osman Bey ile evlendi. Kuleli Askeri Lisesi'nde öğrenim gördükten sonra 1895 yılında Harbiye Mektebi'ne girdi. Okulun 2. sınıfında iken Türkçülük hareketlerine katılmaktan dolayı 45 gün ceza aldı. Erkân-ı Harbiye sınıfına ayrıldıktan sonra askeri mahkeme tarafından müebbet olarak Fizan'a sürgün edildi ve askerlikten uzaklaştırıldı. Fizan'a sürgün edilen diğer 83 kişi ile beraber 1899'da Trablusgarp'a ulaştı. Onları Fizan'a gönderecek yol parası bulunamadığından Trablusgarp'ta hapsedildiler. İttihat ve Terakki Partisi'nin girişimleri sonucu bir süre sonra şehir içinde serbest dolaşma izni aldı ve kendisine bazı resmi görevler verildi. Aynı yıl, kendisiyle birlikte sürgün edilmiş olan Ahmet Ferit Bey (Tek) ile Fransa'ya kaçtı. Paris'te üç yıl Siyasal Bilgiler Okulu'na devam etti. Türkçülük fikirleri hayatının bu döneminde olgunlaştı. Akçura, Essai sur l'histoire des institutions du Sultanat ottoman (Osmanlı Saltanatı Kurumları Tarihi Üzerine Deneme) adlı tezini vererek okuldan, üçüncülükle mezun oldu.

1903 yılında, İstanbul'a dönmesi yasak olduğu için amcasının yanına Kazan'a gitti ve dört yıl kaldı. Tarih, coğrafya ve Osmanlı Türk Edebiyatı öğretmenliği yaptı. Ahmet Rıza'nın çıkardığı *Şuray-ı Ümmet* ve *Meşveret* gazetelerinde imzasız yazıları yayımlandı. Kazan'da iken yazdığı ve onu Türk siyasî hayatında meşhur eden *Üç Tarzı Siyaset* isimli dizi makalesi 1904 yılında Mısır'da yayımlanan "Türk" adlı gazetede çıktı. Türkçülük akımının manifestosu olarak kabul edilen bu 32 sayfalık makalesinde Akçura, Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrar eski gücüne kavuşabilmesi için devletin resmî olarak benimseyebileceği muhtemel üç ana düşünceyi (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük) tetkik etti. Akçura, İstanbul'a geldiği 1908'e kadar Kazan'da siyasî ve kültürel faaliyetlerde bulundu. Türkçülük fikrini yaymak üzere "Kazan Muhbiri" adlı bir gazete çıkardı. Gaspıralı İsmail Bey, Alimerdan Bey, Abdürreşit Kadı İbrahimof gibi Türkçülerle birlikte 1905'te "Rusya Müslümanları İttifakı" adında bir parti kurdu. Kuzey

Türkleri bu parti sayesinde ilk kez Rus meclisi Duma'ya temsilci gönderdi. Akçura, seçimler bitene kadar siyasî propaganda yapmaması için hapiste tutuldu. 1907'de bu meclisin dağıtılması, Rusya'daki kaotik ortamı daha da belirsizleştirmiş ve Türklerin faaliyetleri ciddî anlamda sekteye uğramıştır. Tutuklanmak için arandığı sırada, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve Akçura Rusya'daki işlerini tasfiye edip 1908 Ekim'inde İstanbul'a gelmiştir.

İstanbul'a geldikten sonra Darülfünun'da ve Mülkiye Mektebi'nde tarih dersleri verdi. Bütün ısrarlara rağmen İttihat ve Terakki Partisi'ne girmedi. 25 Aralık 1908'de İstanbul'da, Ahmet Mithat, Emrullah Efendi, Necip Asım, Bursalı Fuat Raif, Feylesof Rıza Teyfik ve Ahmet Ferit (Tek) ile birlikte Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı. Bu derneğin kapatılmasından sonra, 18 Ağustos 1911'de *Türk Yurdu Derneği* kuruldu. Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali Bey, Doktor Akil Muhtar Bey ile birlikte Yusuf Akçura da kurucular arasında yer aldı ve derneğin yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisini 17 yıl boyunca idare etti. Ayrıca 1912'de faaliyete başlayan *Türk Ocağı*'nın kuruluşunda da aktif rol aldı.

Yusuf Akçura, Rusya'daki Türklerin haklarını korumak için de siyasî organizasyonlar tertipledi. "Rusya Mahkûmu Müslüman Türk-Tatarların Hukukunu Müdafaa Cemiyeti" adlı örgüt, 1916'da kuruldu. Çeşitli Avrupa ülkelerinde Rusya'daki Türklerin haklarını dile getiren konferanslar verdi. 1918 yılında Rusya'daki Türk esirleri kurtarmak için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) temsilcisi olarak Rusya'ya gitti ve bir yıl kaldı.

1919 yılında yurda döndüğünde arkadaşı Ahmet Ferit (Tek) Bey'in kurduğu siyasî bir parti olan *Milli Türk Fırkası*'na katıldı. Aynı yılın sonunda İngilizler tarafından tutuklandı. 1920'de hapisten çıkınca Ahmet Ferit Bey'in eşi Müfide Ferit'in kız kardeşi Selma Hanım ile evlendi ve Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçti. Hariciye Vekâleti'nde (Dışişleri Bakanlığı) Genel Müdür olarak görev yaptı. 1923 yılında İstanbul mebusu seçilerek meclise girdi. 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi'nde siyasî tarih dersleri vermeye başladı. 1931 yılında *Türk Tarih Kurumu*'nun kuruluşunda görevlendirildi ve ertesi yıl kurumun başına getirildi. 1. Türk Tarih Kongresi'ni yönetti. 1933 Üniver-

site Reformu'ndan sonra İstanbul Üniversitesi'nde Siyasî Tarih profesörü oldu.

Yusuf Akçura, Kars milletvekili iken 11 Mart 1935'te geçirdiği kalp krizi sonucunda İstanbul'da vefat etti; Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

Eserleri: *Ulûm ve Tarih* (Kazan 1906), *Üç Haziran Vak'a-yi Müessifesi* (Orenburg 1907), *Osmanlı Saltanatı Müessesatının Tarihine Ait Bir Tecrübe* (İstanbul 1909), *Üç Tarz-ı Siyaset* (İstanbul 1912), *Eski Şûrâ-yı Ümmette Çıkan Makalelerimden* (İstanbul 1913), *Mevkûfiyet Hatıraları* (Kazan 1907, İstanbul 1914), *Rusya'daki Türk-Tatar Müslümanların Şimdiki Vaziyetleri ve Emelleri* (İstanbul 1914), *Şark Meselesine Ait Tarihî Notlar* (İstanbul 1920), *Muasır Avrupa'da Siyasî ve İçtimaî Fikirler ve Fikir Cereyanları* (İstanbul 1923), *Siyaset ve İktisat* (İstanbul 1924), *Tarih-i Siyasî Dersleri I-IV* (İstanbul 1927-1935), *Türk Yılı* (İstanbul 1928), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri* (İstanbul 1940), *Tâ Kendim -Yahut Defter-i A'mâlim-* (İstanbul 1944).

Önsöz

Yusuf Akçura'nın Bahçesaray, Kazan ve Orenburg gibi değişik şehirlerde Rusya Türklerinin 1906-1917 yılları arasında çıkarmış oldukları gazete ve dergilerde yayınlanmış makalelerini toplama fikri, François Georgion'un *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura* isimli eserini okurken doğdu. François Georgion eserinin önsözünde Yusuf Akçura'nın Kazan matbuatında çıkmış makelelerini görememiş olmaktan yakınıyordu. Ayrıca *Tercüman*'da Safes mahlasıyla yazdığı makalelerin de pek azını görebildiğini yazıyordu. Keza Ahmet Temir de *Yusuf Akçura* isimli eserinde aynı şeylerden yakınıyordu. Kazan'a 1995 ve 1996'da yaptığım kısa süreli bir, iki seyahat sırasında bu makaleleri tespit etmiştim. Ancak o dönemde henüz dijital fotoğraf makinaları kullanılmaya başlanmamıştı ve gazetelerden fotokopi yapmak mümkün değildi, makaleleri kütüphanede oturup Latin harflerine aktarma ise benim için madden ve manen mümkün olmayan bir işti. Doktora tezimi yazıyordum ve bu makaleleri Latin harflerine aktarmak için birkaç yıl Kazan'da ikamet etmek gerekiyordu. Yusuf Akçura'nın makalelerinin toplanması fikrini o dönemde Türk Tarih Kurumu üyesi olan Hocam Prof. Dr. Nadir

Devlet'e açtım, o da makul gördü ve bir proje yaparak benim bir aylık iaşe ve ibade masraflarımı Türk Tarih Kurumu'ndan temin etti. Ben de 1999'da Kazan'a giderek Akçura'nın makalelerinin önemli bir kısmını topladım. Ancak Kazan Üniversitesi Kütüphanesi'nde Akçura'nın makalelerinin yer aldığı bütün gazete ve dergi koleksiyonları yoktu. Moskova ve Petersburg'a gitmek için ise imkânım yoktu. Kazan'da bulabildiğim bütün makaleleri toplamaya çalıştım.

Daha sonraki yıllarda Kazan'da üç yıl çalışma imkânı doğdu ve bu vesileyle makaleleri Latin harflerine aktarırken eksikleri de topladım. Lakin Latin harflerine aktarılan metinlerin son kontrolü bir türlü bitmiyordu. Bir ara Ötüken Neşriyat'ın eski editörü Erol Kılınç'a bu makaleleri basalım teklifi götürüp, hatta metinleri gönderdiysem de burun kıvırdı. Ben de uzun yıllardır bu işle iştigal etmekten ve Akçura'ya gösterilen bu vefasızlıktan üzüntü duyarak, makaleleri neşretmekten soğumuştum. Ancak bir taraftan da bu kadar emek verdiğim işin yarım kalmasından hicap duyuyordum. Aradan 3, 4 yıl geçtikten sonra Ötüken Neşriyat'ın genç editörü Kadir Yılmaz bu makaleleri basabileceklerini söyleyince tekrar çalışmaya başladım. Kadir Yılmaz, zaman zaman da makaleleri bitirmem için baskı yaptı. Onun baskıları netice verdi ve makaleler sonunda neşre hazır hale geldi. Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu her müşkilimde yardım etti, kendisine minnettarım. Doç. Dr. Alsu Kamalıeva'ya da okuyamadığım bazı Tatarca kelimelerde gösterdiği yardımdan ötürü teşekkür ediyorum.

Bu ciltteki makaleler *Tercüman* ve *Vakit* gazetesi ile *Şura* dergisinde 1908-1912 yılları arasında neşredilmiştir. Akçura *Tercüman*'daki makalelerinde Safes müstear adını kullanmış diğer makalelerinde genellikle kendi adını, bazen de ad ve soyadının baş harflerini (YA) kullanmıştır.[1] II. Meşrutiyet ön-

[1] Dipnotlarda yanında (YA) kısaltması bulunmayanlar, tarafımızdan ilave edilmiştir.

cesi Avrupa ve Rusya'nın siyasî ahvali ile Osmanlı Devleti'nin dışarıdan görünüşünü incelemiş, Meşrutiyet'in ilanından sonra sürgüne gönderildiği için uzun yıllar ayrı kaldığı İstanbul'a gelerek dönemin hadiselerini çok canlı olarak resmetmiştir. Makaleleri okurken I. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'nın siyaset koridorlarında dönen dolapları öğrenecek ve II. Meşrutiyet yıllarının İstanbul'unda kısa bir gezintiye çıkacaksınız.

Yusuf Akçura'nın Osmanlı Devleti hakkında yazdığı makaleleri okurken zaman zaman ümitsizlik ve karamsarlığa fazla düştüğünü görebilirsiniz. Ya da Osmanlı Devleti egemenliğinde yaşayan diğer milletler için fazla talepkar olduğu kanaati oluşabilir. O kendi ifadesiyle Türkiye'de "hâkim", Rusya'da "mahkûm" bir ırka mensuptu ve Rusya ahalisinin cins ve mezhep farkına bakılmaksızın eşit haklara sahip olmalarını isterken, aynı şeyi Osmanlı Devleti'nde yaşayan ve Türk olmayan milletler için de istiyordu. Gerçi Rusya'da yaşayan Rus olmayan milletlerin hukuku ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayri müslimlerin hukuku mukayese edildiğinde Osmanlı'nın daha cömert olduğu görülür. Çünkü Rusya Müslümanları 1905 İhtilâli'ne kadar vatandaşlık haklarının önemli bir kısmından mahrum idiler. Mesela istedikleri yerde mülk edinme, vakıf kurma, dünyevî mektep açma, demircilik sanatı ile iştigal etme gibi pek çok hakka sahip değildiler. Hatta Kazak ve Kırgız topraklarında imamlık ya da müderrislik yapmaları bile yasaktı.

Akçura'nın makalelerinde zaman zaman Türkiye'nin geleceğinden ümitsizlikler sezilse de kendisi İstanbul'da yaşamaya devam etmiş ve ata topraklarına geri dönmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'na katılanların öncülerindendir. Çocukluk arkadaşı Lenin'in daha şatafatlı Kazan ya da Moskova'sı yerine, Anadolu bozkırının ortasındaki fakir Ankara'yı

tercih etmiştir. Bunun sebebi nedir acaba? Herhalde millet sevgisi olmalıdır. Başka türlü bunu nasıl izah edebiliriz? Şunu da unutmamak gerekir ki Kurtuluş Savaşı'nın en ümitsiz günlerinde İstanbul'un kalbürüstü şair ve yazarları Pera'da volta atarken, Akçura soğuk ve yağmurlu bir sonbahar gecesinde, Polatlı'da harap ve ahşap bir han odasında, Halide Edib ve Yakup Kadri ile birlikte yeni Türk devletinin kuruluşuna giden yolda mücadele ediyorlardı.

İsmail Türkoğlu

"Rusya-İngiliz dostluğu",

Tercüman, sayı 35, 16 Mayıs 1908, s. 1-2.

Resmen malum oldu ki yakınlarda İngiltere Kralı VII. Edvard Rusya'ya gelip imparator ile görüşecek. Geçen sene, bilcümle İslâm memleketlerinde icra-i nüfuz taksimi ile başlayan ve gittikçe sağlamlaşan Rus-İngiliz dostluğu, hükümdarların bu mülakatı ile bir kat daha kesb-i kuvvet eyleyecektir. Tam bir asırdan beri, yekdiğerine rakip ve hatta zaman zaman hasım bulunan, dünyanın bu en büyük iki devleti arasındaki itilâf (uyuşma, muvafâkat) bilhassa Müslümanlar için ziyadesiyle şayan-ı dikkat ve te'emmüldür.

Evvelleri Rusya ile İngiltere dost idiler. Lakin Rusya cenub ve cenub-i şarkideki Müslüman memleketlerine ve alelhusûs Osmanlı ülkesine doğru ilerleyip, bu memleketlerden koca koca parçalar koparıp yutmaya başlamasıyla İngilizlerin muhabbeti soğudu. XVIII. asrın milâdî nihayetlerinde İngilizlerin başveziri olunan meşhur Pitt[2] Devlet-i Osmaniye'nin muhafazası taraftarı olmayan mebuslara cevap vermeye bile lüzum görmüyordu. XIX. asır boyunca Rusya ile İngiltere bir türlü dostlaşamadılar. Ancak XX. asrın başında, âlem-i İslâmı bölmek üzere birbirlerine el verdikleri görüldü.

---

[2] William Pitt the Younger (1759-1806). Osmanlı Devleti'nin İngiltere tarafından korunması ve parçalanmamasını savunuyordu.

Beyaz ayı (Rusya) ile kelt balığını (İngiltere) barıştıran Alman ve İslâm korkusudur. Yirmi, yirmi beş yıl oluyor ki İngilizlerle Almanlar ticaret ve san'ât meydanında, birbirinin kanına susayarak, gayet dehşetli kavga ediyorlar, Almanlar İngiliz elindeki cihan ticaretini, cihan pazarını kendilerine almak istiyorlar. Fabrikalar, ticaret gemileriyle başlayan bu savaş, hiç şüphesiz sonunda toplar ve zırhlı harp gemileriyle nihayet bulacaktır. Kendini eski Roma'nın halefi kıyas eden Almanya İmparatorluğu, yeni Kartaca'yı mutlak harap etmek emelindedir. Bunun için de Kayzer, yalnız ittifak-ı müsellesle kanaatlenmeyince, üç yüz milyon Müslümanın reis-i manevisi olan halifeyi ve böylece Âlem-i İslâm'ı kendi tarafına çekmek, bu cihan kavgasında İslâm mücahitlerini Kayzer askerleriyle birlikte bulundurmak istedi.

Bir zamanlar Müslümanlar ve Osmanlılar hamisi bulunan İngiltere, Ermeni dostluğu ile Halife-i Abdülhamid'i darıltmıştı, Almanya sühûletle İngiltere'nin açık kalan yerini tuttu. O vakitten itibaren Almanya imparatoru, Osmanlı sultanının dostu, Âlem-i İslâm'ın müdâfii kesildi. Türkiye'de, Acemistan'da, Mısır'da, Marekeş'de bir nevi muhabbet-i Cermeniye (Germanofilizm) peydâ olmaya başladı.

Eğer İslâm hamiyetine, Alman silahı munzam (eklenmiş, katılmış) olursa, yüz milyon Müslüman tebaasını ancak yüz bin süngü ile taht-ı itaatde tutmak güçleşeceğini gören İngiltere, "altın bitaraflığı" terk ile hemen dost ve müttefik aramaya kalkıştı. Almanlardan yediği köteğin acısını unutmayan Fransa ile Almanların Slavyanlık aleyhindeki hareketlerinden bîzâr olan Rusya bu dostluk için adeta hazırlanıp koyulmuşlardı, zaten bunların da elinde birçok milyon Müslüman mevcut olduğu için Alman hud'alarına (dalaverelerine) ol cihetten de ehemmiyet vermek mecburiyetinde idiler.

Rusya-Japonya muharebesinden evvel olsa devletimiz, İngiltere'ye dostluğunu belki daha kıymetli satmış olurdu; zira kendi Müslüman tebaasının sadakatından emin olmakla Alman parmağından hoflanmaya mehal yoktu. Lakin muharebe ile örselenmiş, dâhili kargaşalıklarla yorulmuş olduğundan mutedil şartlarla gelişerek (anlaşarak) Orta Asya'daki hududunu temine lüzum gördü. İşte şimdi o mahalli gelişme, tevsî (genişletilme) edile edile cihan siyasetine mütaallık bir dostluk, belki de bir ittifaka çevrilmek üzeredir. Bu gerçekleşirse, Rusya-İngiltere-Fransa ve kuyrukları olan İspanya ve Portekiz'den mürekkeb ittifak-ı muhammes (beşli), kayzer, halife ve Avusturya imparatoruyla, İtalya kralından müteşekkil ittifak-ı mer'iden (gözle görülen), hiç olmazsa şimdilik, daha kuvvetli olacak ve bundan böyle harb-i umumi ihtimali biraz daha gecikecektir.

"İki Makedonya"

Tercüman, sayı 43, 13 Haziran 1908, s. 1-2.

Osmanlı hükûmeti öteden beri ahalisini şiddetlice idare etmekten hoşlanırdı. Osmanlı tebaası bu idareden bazı sıkıntılar çekse bile, hiss-ı millî, hak-ı ahali gibi yeni fikirler doğup, dağılıp, onları uyandırmadığından ve bir de Türkler pek kuvvetli olup Avrupalılar Osmanlı'nın dâhili işlerine karışamadıklarından, iş güçleriyle meşgul olarak itaat ve inkıyâddan (boyun eğme) çıkmazlar idi. Lakin Fransa ihtilâliyle bütün Avrupa'ya, hakk-ı beşer, hâkimiyet-i ahali, hakk-ı millî vesaire gibi bir sürü yeni fikirler intişar etti. Bunlar nihayet Rumeli ve Anadolu'ya kadar gelip yetişti. Bu esnalarda Osmanlı Devleti, yaptığı nihayetsiz ve lüzumsuz muharebeler ile tamamen yorulmuş ve kuvvetten düşmüş bir halde idi. Osmanlı'nın gayri müslim tebaası, milliyet hakkına dayanıp, hükûmet-i meşruları aleyhine kalktılar, dindaşları Avrupa yardıma girişti, bu suretle Rumeli, Türklerin elinden çıkmaya başladı. Şimdiki Makedonya vakayi bu fasl-ı tarihin son sahifeleridir.

Osmanlı hükûmeti ahval-i cihandan daha iyi haberdar olmuş olsa, bu tabiî ceryanı çürük sedler yaparak durduracağım zannına düşmez, fikri demir ve ateşle yenmeye beyhude uğraşmaz, hülasa millî kıyamları fakat şiddetle, askerle bastırmaya kalkışmazdı. Belki tebaasının haklı matluplarını verir, maddî ve manevî ihtiyaçlarını temin eder

ve böylece onları müşterek menafi ve karşılıklı muhabbet bağlarıyla birbirlerine rabt eylerdi. Osmanlı hükûmeti böyle yapmadı, netayici ise şimdi gözümüz önündedir.

Makedonya'nın karşı yakasında, Karadeniz'in şark kıyısında bizim koca Kafkasya var. Geçenlerde bir Rus muharriri burayı Makedonya'ya benzetiyordu. Vâkıâ hakkı da yok değildi. Kafkasya filhakika birçok cihetten Makedonya'ya müşâbihdir (benzer): Arazisi dağlık, muhtelifü'l cins ahalisi, başıboşluğu, hürriyeti sever cesur ve kavgacı, Kafkasya'nın türlü anasırı arasında dinî millî nizaları hatta vuruş öldürüşleri hiç eksik olmaz, Kafkasya'da Makedonya gibi yabancı bir hükûmetin taht-ı hükmünde vesaire... Lakin asıl ehemmiyetlisi şimdi Kafkasya halkı arasında da hâkimiyet-i ahali, istiklâl-i milliye gibi garip fikirler süratle ve kuvvetle dağılmaktadır. Hristiyan Kafkasyalıların çoğunda Rus taht-ı hâkimiyetinden çıkmak fikri bulunduğu söyleniyor, yazılıyor. Yalnız Müslümanlar Kafkasya'nın muhafazakâr unsurunu teşkil ediyorlar, ama Müslümanlar Rus idaresine karşı başkaldırmıyorlar, sadece Müslümanların efkâr-ı milliyesi ancak din, milliyetlerini büsbütün kaybetmemeye masruf olup her türlü arzusu taarruzdan azadedir. Ama dünyada en ziyade sirayet eden şey fikirdir... Ermeni ve Gürcülerdeki efkâr ve hareketin, bir zaman gelip te komşuları Müslümanlara dahi sirayet etmeyeceğine hiç kimse söz veremez.

İstikbali iyi düşünüp gördüğü için olmalıdır ki imparatorun arkadaşı Graf Vorontsof-Daşkof[3] cenapları, pek kısa gören memurlarımız gibi hareket etmiyor, Kafkasyalılara insanca muamele gösteriyor, onları insaf ve adaletle idareye çalışıyor, hatta bütün Kafkasya'ya bir nevi mahalli duma (meclis) yaparak, yani biraz muhtariyet vererek,

[3] İllarion İvanoviç Vorontsov Daşkov (1837-1896). Rus devlet adamı ve general. Türkistan'ın Ruslar tarafından işgal seferine, 1877-78 Osmanlı-Rus ve Sarıkamış savaşlarına katılmıştır.

"Rusya tacının bölünmesini" ahalinin celb-i kulûbiyle (kalbleri kazanma) yerinden düşürmemek istiyor, hulâsa İngilizlerin bütün dünyaya hâkimiyetlerini temin eden usul-ı idaresini, Osmanlıların dünyadaki hâkimiyetlerini silip süpürecek idaresizliklerine tercih eyliyor...

Lakin ne acayiptir ki Kafkasya'yı Makedonya'ya teşbih eden kimseler, tecrübeli ve akıllı Graf'ın bu tedbirlerine, şayan-ı hayret bir mantıksızlık, şiddetli şiddetli itirazlar ediyorlar, onu makamından kaydırmaya uğraşıyorlar; yalnız bununla kanaat etmiyorlar, Rus hâkimiyetinin ahali içinde yegâne medar-ı istinâdı olan Müslüman unsuruna da hücum ve taarruz ediyorlar, bu zavallıların başlarına girip sığmayacak karışık, geniş planlar atf eyliyorlar. Böylece onları zorla hükûmetten soğutturmaya çalışıyorlar.

Acaba bunlar istiyorlar mı ki Kafkasya'nın suret-i idaresi de, cemî ahalisi de tamamen Makedonya'ya benzeyip, istikbali dahi Makedonya'dan hiç farksız olsun?

"İngiliz-Alman rekabeti"

Tercüman, sayı 44, 17 Haziran 1908, s. 1-2.

Bu günlerde vaka-i hariciye fevkalade bir suretle adeta sinamatograf şeridinin hareketi süratiyle gelip geçiyor. *Tercüman* gibi haftada ancak iki defa gün gören bir gazetede bu vakaları teşrih ve izah etmek, aralarındaki münasebet ve irtibatı göstermek bir yanda dursun, hatta cümlesini kaydedebilmek bile pek güç oluyor.

Hiç olmazsa en mühimlerini bir kere hatırdan geçirelim: Şimal ve garp Slavları, Almanlara karşı birleşmeye uğraşıyorlar, Avusturya ile Rusya arasındaki Mürzsteg Muahedesi, İngiliz-Rus itilâfından sonra lüzumsuz görülüp adeta bozuldu, Almanya'nın İstanbul'daki nüfuzunu eksiltmek için, İngiltere Makedonya'nın bir an evvel Osmanlı'dan ayrılmasına çalışıyor, Mevlây Abdülhafız,[4] Almanya'nın muavenet-i maneviyesi sayesinde, bütün Mağrib Sultanlığı'nı eline geçirip bitirmek üzeredir. İngiliz ve Fransız bendesi Mevlây Abdülaziz[5] ise yakında taç ve tahtını kaybedecek. İran alt üst oluyor; şah ile millet artık top ve tüfekle harp ediyorlar, burada dahi İran milletini Almanların tuttuğunu, milletin İngiliz ve Rus sefaretlerine itimatsızlıkla baktığı söyleniyor. Fransa reis-i cumhuru İn-

---

[4] Abdülhafız bin el-Hasan (1876-1937). Kardeşi Mevlây Abdülaziz'i 1908'de tahttan düşürerek yerine geçmiş ve 1912'e kadar tahta kalmıştır.

[5] Abdülaziz bin el-Hasan (1878-1943). 1894-1908 tarihleri arasında tahtta kalmıştır.

giltere kralına misafir oldu. Yakında Rusya'ya gelecek, İmparator II. Nikolay ile Kral VII. Edward Ravel'de görüşüp, geçen seneki Rus-İngiliz itilâfı, ittifak derecesine gelecek, buna mukabil Kayzer Wilhelm, generalleri arasında, eski muharebeleri hatırlayarak, Almanya'yı kuşatmak isteyen ittifaklara karşı barut kokulu bir nutuk söyledi...

Son asırlar tarihinden az çok haberdar olan kimse, şimdiki bu ve buna müteferri (dal budak salan) vakayi'nin (hadiselerin) cümlesini, azim bir vak'anın etrafına toplayabilir ki o da İngiltere-Almanya rekabetidir.

İngitere takriben iki asırdan beri, siyaseten ve iktisaden bütün cihana hâkimdir ve bu hâkimiyetini asla elinden kaptırmak istemez. İngiltere'nin iki yüz yıllık faaliyet-i siyasiyesi, o hâkimiyetin muhafazasına sarf olunmuştur. İngiltere, XVII. asır nihayetlerinde cihanı avucu içine almakta iken, önüne hasım ve rakıp olarak 14. Lui Fransa'sı çıkmıştı. Hemen Avrupa'nın diğer devletleriyle uyuşup, Fransa'nın etrafını düşman ordusuyla çevirdi, 14. Lui'yi de, halefini de yendi. Fransa, müttefiki İspanya müstemlekelerini zapt etti. Yegâne memalik-i cihan oldu, kaldı.

Büyük Napolyon garbî Avrupa'yı kılıcına ram edip, eski Roma İmparatorluğu'nu ihyaya kalkışınca yine İngiltere'nin menâfi'ine (çıkarlar) dokunulmuş oldu. Başta kara Napolyo'nun, deniz İngiliz'in olmak üzere uyuşulmuş idi, lakin bu çok sürmedi: İngiltere dünyanın her tarafından cebr-ü şiddetle, hile ve maharetle topladığı altınları Avrupa'ya dökerek, Napolyon aleyhine birkaç ittifak düzdü, nihayet o cenk ehlini de yendi, yakaladı, tenha bir adasına hapsedip mahvetti...

XIX. asrın ortalarına doğru Rusya'nın büyümesinden İngiltere korkuya düşmüş idi. Gayet muttali (bilgili) ve talimli "Nikolay askerlerinin" İran ve Osmanlıya karşı muzafferane yürüyüşleri, Yakın Şark'ın ve Hindistan'ın istikbalini tehlikeye koymuştu. İngiltere, hemen Fransa,

Sardunya, Türkiye ile bil-ittifâk Kırım yarımadasında Nikolay Pavloviç'in senelerden beri ihtimamla hazırladığı askerlerini ezdi, istihkâmatını yıktı, gemilerini batırdı, kendisini de hiddetinden çatlattı, böylece Rusya'yı birkaç yıl yerinden kıpırdatmayacak bir hale soktu.

Lakin on sene kadar ya geçti, ya geçmedi, Rusya yine ayağa kalktı, İngiltere'yi en nazik yerinden yakalayıp yere vurmak istedi. II. Aleksandr'ın Kazakları bütün Vustaî Asya'yı atlarına çiğnetip, süngü ve sancaklarını Pamir yaylasına diktirdi. İngiltere'nin şark padişahları gibi kıskançlıkla sakladığı güzel Hindistan'ından, bu hoyrat ve hovarda sürülerin kaba sesleri, atlarının kişneyişleri işitiliyordu... Birkaç defa Rusya-İngiltere muharebesinden bahs olundu.

Ama İngiltere, kendisi kavgaya girmekten ise başkalarını döğüştürüp istifade etmeyi daha ziyade sever. Evvela Türkleri, sonra Japonları Rus'a saldırtıp maksadına erişti, artık bir hayli zaman için Rusya'nın korkulacak yeri kalmamıştı...

Şimdi İngiltere'nin hasm-ı canı Almanya'dır. 20-25 sene var ki Almanlar, İngilizleri cihan pazarından kovuyorlar. Yakın Şark artık Alman eline geçip bitti gibi. Aksa-i Şark'da Alman ticareti İngiliz ticaretini kovup yetişmek üzere. Almanlar, Bağdat demiryolu ile "Orta Şark"ı yani İran, Afgan ve Hindistan'ı da kendi nüfuzlarına almak istiyorlar. Şimal Afrika'da Almanlar İngiliz ve Fransıza ekmek bırakmamak için uğraşıyorlar. Hatta Avrupa'da bile Almanların bazı masnûâtı (san'atle yapılmış şeyler), İngiliz'inkinden fazla rağbettedir. Bazı İngiliz ticarethaneleri eşyalarına "Almanya'da yapılmıştır" markasını koymaya mecbur oluyorlar!.. Almanya yolcu gemileri, İngiltere'ninkinden aşağı kalmıyor, harp gemileri ise birkaç sene sonra İngiliz'inkinden daha kuvvetli olacak!

İşte şimdiki bütün vakayi-i hariciyenin anahtarı, cihan pazarı için İngiliz'le Alman'ın döğüşmesidir. Bu öyle bir döğüş ki birisi tamamen ezilmeden durmayacak.

İngiltere yine eski siyasetine başvuruyor: Kendine rakip çıkan Almanya'yı birkaç devlet ittifakından teşkil demir bir halka ile kısıp ezmek istiyor, şarkta Rusya, garpta Fransa yürüyecekler, şimalden kendi abanacak, lakin İngiltere şüphesiz kızıl kandan ziyade sarı altın dökecek...

Almanya ise hiç şaşırmamışa benziyor, Kayzer "anlaşılan etrafımızı çevirip bizi çıkmaz sokağa sokmak istiyorlar. Biz buna nasıl mukabele edeceğimizi biliriz, yakınlaşıp baksınlar, biz hazırız" diye meydan okuyor.

Bizce asıl ehemmiyetlisi bu cihan kavgasına Türk-İslâm âleminin de karışacak olmasıdır. Hangi taraf yenilirse yenilsin bu âlem rahnesiz (zararsız, ziyansız) kurtulamayacaktır ve zaten Makedonya yangınının daha ziyade parlamasıyla, İran ve Mağrib kanalgahlarının daha ziyade kanlanmasıyla, şimdiden bunu görüp anlamak mümkündür.